

II фю 33 en 3/4
342 60

ДРУЖЕСТВО НА ФИЗИЦИТЕ В НР БЪЛГАРИЯ

БЮЛЕТИН

1 '89

СОФИЯ

120 ГОДИНИ ОТ СЪЗДАВАНЕТО НА ПЪРВАТА ПЪЛНА ГИМНАЗИЯ,
МОЛКА НА ПРЕПОДАВАНЕТО ПО ФИЗИКА В БЪЛГАРИЯ

През май-октомври 1988 г. в гр. Пловдив бе чествана 120 годишнината на Пловдивската гимназия, най-старото средно учебно заведение на територията на България. Инициатор и домакин на тържествата бе Единното средно политехническо училище "Димитър Благоев", приемник и продължител на тази гимназия. В същност гимназията бе създадена през 1850 г. от Найден Геров, автор на първия български учебник по физика, като епархийско класно училище под името "Св. Кирил и Методий" и до 1818 г. училището постепенно израства за да се преименува в шестокласна гимназия.

Развитието на Пловдивската гимназия и преподаването на физиката в нея представлява особен интерес от гледна точка на историята на физиката в нашата страна. До Освобождението учебното дело и в частност на гимназиите на територията на страната ни са били единствените и най-добрите разпространители на системни общи знания в областта на физиката. Водещо място в това отношение и заемала Пловдивската гимназия, в която в продължение на почти 28 години е изучаван един нормален курс по физика. В развитието на Пловдивското училище до Освобождението могат да се наблюдат три главни етапа:

През първия етап (1850/51-1859/60 г.), то е четирикласно (само първата година е било с три класа), като предметът физика е преподаван последователно от Найден Геров, Константин Геров и Йоаким Груев /1/. В работата си те са използвали учебници по физика на български, руски и сръбски език. Това са: 1. Оригиналният български учебник на Н. Геров "Извод от физика", част I, Белград, 1849 г. (ръкописът на втората му част е запазен до днес в НБ "Кирил и Методий"; 2. Двутомният учебник на Бук Маринкович "Начала физике за све ученике, а и за самоуке, Београду", 1851 г. и 3. Третомният учебник на Н. Писаревский "Общепонятная физика", Санктпетербург, 1854-1857 г. (Последните два учебника са запазени в личната библиотека на Й. Груев).

През втория етап от развитието на училището (1860/61-1871/72 г.), то е петкласно, като предметът физика е преподаван първоначално от Й. Груев. До 1868 г. той преподава пълен гимназиален курс по физика в четвърти и пети клас. В личната му библиотека са запазени следните учебници: W.F.A. Zimmermann, H. Valérius "Les Phénomènes de la Nature", Paris-Bruxelles, Tome I, II, 1858; A. Ganot "Traité élémentaire de

Physique expérimentale et appliquée et de Météorologie", Paris, 1864; А.Гано "Практический курс физики", Одесса, 1864 г. в превод на Н.Белый; A.Ganot "Cours de Physique", Paris, 1866; Antonina Majera "Fizika", U Zagrebu, 1867. Смята се, че преподаването на физиката е било осъвременено от Й.Груев с използването на френски учебници. В края на 60-те години на XIX в. той превежда на български език, а през 1869 г. издава пълния френски учебник по физика на A.Ganot "Cours de Physique troisième édition, Paris, 1866", под заглавие А.Гано "Опитна физика" Виена, 1869 г.

През 1865 г. на епархийския събор в Пловдив е било взето решение Централното епархијско училище "Св.Кирил и Методий" да се превърне в "народна гимназия". Първата стъпка към осъществяване на тази програма е била строежът на нова училищна сграда. Средства за нея са били събрани от: помощ изплатена от Русия, дарове от разни места, "колкото са събрани от селата в Пловдивската епархия чрез Правителството за лето 1867+68 ... от различни приходи на Метоха ... от милостиня и продан вехто ... от водениците на Кричимския манастир Св.Богородица - дадена е само водата му на Дросо Измирли за 5 години под кирия" и други /2/. За по-малко от година през 1868 г. е била завършена новата сграда на училището, върху която и днес можем да прочетем надписа: "По височайше съзволение на Негово царско величество султан Абдул Азизъхана основа ся това народно средоточно училище с помощта на ръдолюбивите българи по пловдивската област. 1868 марта 17". След 1865 г. Н.Геров прави опит да снабди училището с руски гимназиални учебници, за да бъдат те преведени на български език и използвани в бъдещата пловдивска гимназия. Идеята обаче не е била осъществена, поради започналата по това време образователна реформа в Русия /1/. Намирането на учители за бъдещата шестокласна гимназия е следващият въпрос, решаван от настоятелството на училището. Започнало дейността си с един учител, в края на 50-те години на XIX в. четирикласното училище е вече с трима учители. През 1860/61 учебна година в училището работят четирима учители, но броят им не се запазва през следващите две години. След отварянето на девическото класно училище в Пловдив през 1863/64 учебна година "разносите стануват за две училища: мъжко и девическо" /2,л.27/. От 1864 г. настоятелството на училището плаща на 5 учители и 1 учителка. За 1866/67 учебна година в "Кодика" на настоятелството са записани имената на 6 учители и 2 учителки, а учебната 1868/69 година започва с 10 учители и 2 учителки. Може би това дава основание на настоятелството и на дъ-

ректора А.Беляев при откриването на новата училищна сграда на 30 октомври 1868 г. да обявят официално училището за гимназия. През 1870г. Христо Г.Данов пише в Летоструй: "За целий ни народ ... всичко една и половина гимназия имами засега (в Болград и Пловдив) и те отиват еди-как - едната е погледната на падение, а другата още не може да стане". (З, стр.107) "Пловдивци, за да нарядят гимназията си, желание и воля колкото искаш, но не достигат им нуждните средства, за да направят изведнах това, а постапят полегка легка. Те изградиха огромно ново троекратно здание за това по-високо учебно заведение; събират помощ за да му набавят и нуждните учебни средства, като : библиотека, сбирка от физически и химически оръдия и от естествено-исторически работи; зимат мерки, за да го снабдят постепенно и с нуждни брой от учени учители по различни стръкти науки, каквото наскоро да може това заведение да отговаря възънно на предпоставената си цел". (З,стр.195) Настоятелството на училището успява на 2 пъти да закупи "инструменти" за кабинетите по физика, химия и естествена история през периода от "1-ий април 1873 до 30 август 1874 г", когато на Хр.Г.Данов са дадени за "инструменти гр. (грона - б.а.) 210, ... за инструменти гр. 2 200, ... за 1 карта гр. 120, ... за инструменти гр. 1 975". /2/ През периода "от 31 август 1874 до 1 марта 1875 г." на Хр.Г.Данов отново са били "броени ... за инструменти гр. 1 820 ... за инструменти гр. 1 200"/2/. Не е известно какви физически инструменти са били закупени. Выреки, че през следващите две години броят на учителите от двете училища достига числото 14, а през 1871/72 учебна година е била създадена и ученическа библиотека, последният шести гимназиален клас е отворен едва през 1872/73 учебна година.

И.Груев напуска Пловдивското училище през лятото на 1868 г. След него физика е преподавал Д.Славчев (Славиди). Предполага се, че физика са преподавали също Атанас Беляев и Христо Павлов. В преподаването на физиката в Пловдивската гимназия през 70-години на XIX в. са използвани преведеният учебник на А.Гано и вторият оригинален български учебник по физика на Иван Гузелев "Ръководство към физиката", Прага,1874г. /4/.

През третия етап от развитието на училището (1872-1875 г.), вече като шестокласна гимназия, обучението по физика се характеризира със следните особености; използван е физически кабинет, в шести клас е бил изучаван предметът космография, в училището са били изнасяни сказки и беседи на физически теми, в ученическата библиотека на гимназията са постъпили голям брой физически съчинения. За съществуването на училищни

книги още през 50-те години на XIX в. знаем от кореспонденцията на Н. Геров /1/, а в ученическата библиотека са намерени книги из областта на физиката на български, руски, френски, немски, чешки и английски езици. Тематично те се разделят на научно-популярни съчинения от М. Лаплас, Дж. Хершел, М. Фарадей и Дж. Тиндал; учебници по физика от Дж. Ланглеберт, А. Майер, Д. Шуберт, Й. Панирек, А. Гано; учебници по землеописание, физическа география и космография, както и сборници със задачи по физика /4/.

След Освобождението училището продължава да се развива, първоначално под грижите на Дирекцията на народното просвещение на Източна Румелия. С отпуснатите от Дирекцията средства на училището е построена през 1885 г. нова сграда, в която то се помещава и до днес. В гимназията са открити два отдела - реален и класически. За усъвършенстването ѝ в нея са поканени за преподаватели чужденци, главно чехи. Закупени са уреди за кабинетите ѝ, в това число и за физическия кабинет. След Освобождението училището се нарича последователно "Областно реално училище", "Областна реална гимназия", а след съединението на Княжество България с Източна Румелия - "Държавна мъжка гимназия Александър I". От 5 ноември 1946 г. училището носи името на Димитър Благоев. Днес то се развива в хуманитарна насока. От архивите му научаваме, че за периода 1878-1988 г. от него са излезли 110 выпуска. Броят на завършилите гимназията ученици надхвърля 15,000 души, като 12,870 от тях са получили дипломи. Гордост за училището са възпитаниците му, поели пътя на национално-освободителната борба, между които са Любен Каравелов и Васил Левски. В Пловдивската мъжка гимназия са учили ред изтъкнати български интелектуали, обществени и политически дейци, в това число и четирима министър-председатели. В училището като директори и учители са работили видни дейци на българското възраждане и национално-освободителното движение, основоположници на БКП, политически дейци, известни поети и писатели, десетки представители на българската култура и наука.

Честването на 120 годишнината от обявяването на училището за гимназия започна през месец май 1988 г. с проведената сесия, донасяща на която бе ЕСПУ "Д. Благоев". По случай юбилея на училището, издателство "Ир. Г. Данов" отпечати сборника "Светла летопис. 120 години от създаването на първата гимназия в България - ЕСПУ "Димитър Благоев" гр. Пловдив 1868-1988". Заключителният етап на честването бе проведен на 27 и 28 октомври 1988 г. На юбилейния учителски съвет, състоял се в заседателната зала на обновената и реставрирана сграда на училище "Д. Благоев" като гости присъствуваха бивши учители и ученици на училището, видни граждани

на гр. Пловдив и ръководители на стопански предприятия, свързани с училището. Бивши учители разказаха спомени. Слово произнесе директорът на училището Димчо Димов. В него той се спря върху миналото и настоящото значение на дарителството за развитието на училището. Най-големият дарител, каза той, е целият български народ, плащал данък на турското правителство за поддръжката на училището. Преди Освобождението не по-малка помощ на училището е оказала и Русия. Голям е броят и на частните дарения. През тази година с допълнителни средства, отпуснати от Общинския народен съвет на гр. Пловдив, стопански предприятия от града, както и чрез доброволния труд на много хора, само за първи месец е ремонтирана сградата на училището. Значително е благоустроен и районът около училището. С грамота и юбилейния сборник "Светла летопис" бяха наградени заслужили учители, видни общественици, бивши възпитаници на училището и стопански дейци, помогнали при ремонта на сградата му. Срещата на поколенията събра в двора на училището и в кабинетите му гостите, учителите и възпитаниците му. Състоя се митинг-заря. Честването продължи и на другия ден в препълнената зала на Драматичния театър на гр. Пловдив с тържествено събрания и концерт.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Г.Камишева, М.Борисов.   Обучението по физика в българското класно училище "Св. Кирил и Методи" в Пловдив до Освобождението – В : "Светла летопис". 120 години от създаването на първата гимназия в България 1868-1988, Пловдив, стр.38-53.
2. Народна библиотека "Иван Вазов", гр. Пловдив, БИА, ф.2, а.е.130.
3. Летоструй или домашен календар за приста година 1870.
4. М.Борисов, Г.Камишева.   Физиката в Пловдивското класно училище до Освобождението – В сп. "Физика", кн.6, 1988 г.

Г.Камишева
ИФТТ – БАН